

ISSN 2518-7503

Міністерство освіти і науки України

ПСИХОЛОГІЯ: РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник наукових праць

Випуск 9

Ліпень – 2017

Міністерство освіти і науки України

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 9

Засновано у 2013 році

Рівне – 2017

**Ministry of Education and Science of Ukraine
Rivne State University of the Humanities**

**PSYCHOLOGY:
REALITY AND PERSPECTIVES**

Compilation of scientific papers

Issue 9

Founded in 2013

Rivne – 2017

ISSN 2518-7503
УДК 159.9+316.6
П 86

Психологія: реальність і перспективи: збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 9 / упоряд.: Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова; ред. кол. : Р. В. Павелків, В. І. Безлюдна, Н. В. Корчакова. – Рівне : РДГУ, 2017. – 164 с.

Збірник наукових праць «Психологія: реальність і перспективи» включено до Переліку наукових фахових видань України з психології
(на підставі Рішення Атестаційної колегії МОН України від 29 вересня 2016 та Наказу Міністерства освіти і науки України від 07.10.2016, № 1222)

Свідоцтво про державну реєстрацію: Серія КВ № 18713-7513 Р

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психології. Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Заступник головного редактора:

Безлюдна Валентина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Відповідальний секретар:

Корчакова Наталія Вікторівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ РАДИ:

Максименко Сергій Дмитрович – академік-секретар відділення психології, вікової фізіології дефектології НАПН України, дійсний член НАПН України, директор Інституту психології імені Г. С. Костюка.

Лєвовицький Тадеуш – доктор гуманістичних наук, професор відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти ректор Вищої педагогічної школи м. Варшава (Республіка Польща).

Шугаєва Людмила Михайлівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету.

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психолого-педагогічних дисциплін, ректор Національного університету «Острозька академія».

ЧЛЕНИ РЕДКОЛЕГІЇ:

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

Михальчук Наталія Олександрівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики англійської мови та прикладної лінгвістики Рівненського державного гуманітарного університету.

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри вікової та педагогічної психології, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Вірна Жанна Петрівна – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Гошовський Ярослав Олександрович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки.

Камінська Ольга Володимирівна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету.

Ставицький Олег Олексійович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука.

Немеш Олена Миколаївна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент **кафедри вікової і педагогічної психології** Рівненського державного гуманітарного університету.

Кулаков Руслан Станіславович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Назаревич Вікторія В'ячеславівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Павелків Віталій Романович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної психології та психодіагностики, декан психолого-природничого факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

Созонюк Ольга Степанівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Упорядники: **проф. Р. В. Павелків, доц. Н. В. Корчакова.**

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ**

Рецензент: **Журавльова Лариса Петрівна** – доктор психологічних наук, професор, академік Академії наук вищої освіти України, завідувач кафедри теоретичної психології та психології розвитку Житомирського державного університету імені І. Франка.

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол № 12 від 27 жовтня 2017 року)

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

5. Spivak L.M. Dinamika rozvitku nacional'noi samosvidomosti junactva v umovah psihologichnogo suprovodu / L.M.Spivak // Visnik Odes'kogo nacional'nogo universitetu. – 2015. – T.2. – Vip. 4. – S. 131-140.
6. Stavic'kij G.A. Identichnist' jak mehanizm rozvitku etnichnoi samosvidomosti u starshomu junac'komu vici / G. A. Stavic'kij // Mizhnarodnij naukovij forum: sociologija, psihologija, pedagogika, menedzhment. – 2013. – Vip. 13. - S. 146-153.
7. Shevchenko O.V. Nacional'na identifikacija u stanovlenni ja-obrazu osobistosti. - dis. ... kand. psihol. nauk : 19.00.07 / O. V. Shevchenko. – K., 2005. – 213 s.

O. Grinova. PSYCHOLOGICAL FEATURES OF PERSONALITY YOUTH AGE ETHNIC IDENTITY'S DEVELOPMENT

Summary. The problem of personality's elder youth age ethnic identity development is researched in the article. Points of view of modern ukrainian and foreign scientists about defferent problems of persoality's ethnic development are analyzed. Youth is considered in psychological literature as a sensitive age stage for development of ethnic mental structures of human. Theoretical analysis of problems of development ethnic selfconsciousness, self-definition of youngsters in modern psychological literature is represented. Dynamics of people ethnic development in early and elder youth age is considered. An influence of social situation of development, the Revolution of Dignity on young people ethnic identity's forming is analyzed. Sense and value orientations as personal determinants of young people ethnic's identity development are represented. Points of view of modern scientists about special features of modern youngster's relation to historical past and modern stage of Ukraine's development are considered. Results of experimental research of elder youth age personality's ethnic identity development are represented. Special features of cognitive and emotional components of ethnic identity's development are appeared. During elder youth age data of ethnic identity's emotional component exceed data of cognitive component. Special features of influence of cognitive and emotional components of youngsters ethnic identity's on strategies of their intepersonal ethnic relations are analyzed. Dynamics of strategies of ethnic normal identity, ethnic selfish, ethnic bigotry, ethnic indifference in persobality's social relations during elder youth age are represented.

Key words. Ethnic development, consciousness, ethnic selfconsciousness, ethnic identity, personality, personality growth, strategies of ethnic interrelations, youth age.

УДК [159.922.8:159.942]:378.147-057.875

О. В. ДЖЕДЖЕРА

ЕМОЦІЙНІ ПЕРЕЖИВАННЯ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

У статті здійснено обґрунтування детермінуючого впливу емоційних переживань на ефективність навчальної діяльності студентів. Представлено розуміння автором сутності ефективності навчальної діяльності студентів як відносної функціональної характеристики якості, що відображає спроможність досягати корисних (відповідних цілям та цінностям навчання) результатів з найменшими витратами (найнижчою ціною) психічної і фізичної енергії та часу. Висвітлено результати дослідно-експериментальної роботи, які підтверджують, що емоційні переживання студентів є істотним чинником впливу на ефективність їхньої навчальної діяльності у результативному аспекті..

Ключові слова: студенти, навчальна діяльність студентів, ефективність навчальної діяльності студентів, емоційна сфера, емоція, переживання, емоційне переживання, чинник, детермінація.

В статье осуществлено обоснование детерминирующего влияния эмоциональных переживаний на эффективность учебной деятельности студентов. Представлено понимание автором эффективности учебной деятельности студентов как относительной

функциональной характеристики качества, которая отображает способность достигать полезных (соответственных целям и ценностям обучения) результатов с наименьшими затратами (самой низкой ценой) психической и физической энергии и времени. Освещены результаты исследовательско-экспериментальной работы, которые подтверждают, что эмоциональные переживания являются существенным фактором воздействия на эффективность учебной деятельности студентов в ее результативном аспекте.

Ключевые слова: студенты, учебная деятельность студентов, эффективность учебной деятельности студентов, эмоциональная сфера, эмоция, переживание, эмоциональное переживание, фактор, детерминация.

Постановка проблеми. В умовах інтенсифікації темпів життя, що є особливо виразною на сучасному етапі розвитку світової спільноти, набуває актуальності проблема підвищення ефективності діяльності особистості. Відповідно до числа цільових векторів розвитку сучасної вищої освіти долучається завдання забезпечення ефективності учіння студентів. Психологічний аспект його розв'язання значною мірою пов'язаний з пошуком детермінуючих чинників такої ефективності. Особливе місце серед них належить емоційній сфері особистості і зокрема емоційним переживанням, що забезпечують певну якість реагування на обставини навчання на найінтимнішому психічному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У межах психолого-педагогічної науки проведено чимало теоретичних досліджень, присвячених питанням забезпечення ефективності навчального процесу і навчання (В. Аверін, Ю. Бабанський, В. Блінов, А. Реан, Н. Тализіна, В. Якунін), навчальної діяльності учнів та студентів (О. Касянова, С. Котова, Ю. Орлов, Л. Рябченко, І. Шаповал). Увагу вчених привертають можливості досягнення оптимальних результатів навчальної діяльності особистості (В. Давидов, Д. Ельконін, К. Платонов, Л. Подоляк, С. Смирнов, В. Юрченко), високої академічної або навчальної успішності (В. Заслуженюк, В. Семиченко, М. Францева, Н. Шевченко).

У наукових працях також аналізуються чинники результативності навчальної діяльності (А. Реан, Б. Якунін), обґрунтовуються шляхи підвищення ефективності навчання (В. Бойченко, Т. Криворук). Значення емоційної регуляції навчально-пізнавальної діяльності особистості розкривається у роботах І. Беха, Б. Блума, Л. Виготського, П. Гальперіна, В. Давидова, Л. Ітельсона, В. Кудіна, О. Леонтьєва, Й. Лінгарта, Я. Плікус, С. Рубінштейна, Б. Скіннера, Н. Тализіної, Д. Фельдштейна, В. Шадрікова, О. Чебикіна. Розумінню сутності такої регуляції допомагають праці, в яких обґрунтовуються можливості впливу емоційного переживання на характер перебігу психічних процесів (Т. Кириленко, Ф. Лерш, Д. Овсянніков-Куліковський, К. Роджерс), зокрема на якість і результати навчальної діяльності особистості (Гузь, Н. Гузь, І. Імедадзе, З. Карпенко, О. Кормило, Л. Мітіна, Л. Рожина, С. Смирнов, Л. Фрідман).

Водночас варто зазначити, що проблема взаємозв'язку між емоційними переживаннями студентів та ефективністю їхньої навчальної діяльності ще не отримала достатньо повного відображення у наукових дослідженнях.

Формулювання цілей статті: обґрунтувати наявність детермінуючого впливу емоційних переживань на ефективність навчальної діяльності студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У психолого-педагогічних джерелах використовують категорію «ефективність» для оцінки якості навчальної діяльності студентів переважно у контексті її результативності (С. Архангельський, Г. Батуріна, В. Блінов, А. Кірсанов, Ю. Орлов). Окремі дослідники вважають, що такий результат треба розглядати у співвідношенні з використаними на його досягнення ресурсами (В. Пікельна) або часовими витратами (О. Малихін, М. Садовий).

В останньому контексті категорія «ефективність навчальної діяльності» розкриває, з одного боку, кількісні і якісні характеристики її результатів (відображених в об'єктивних та суб'єктивних, раціональних та емоційних оцінках за показниками обсягу знань, умінь і навичок; рівні розвитку здібностей, сформованості та змісті навчальних мотивів тощо з позиції відповідності заданим параметрам навчання); з іншої сторони – кількісні

характеристики витрат (матеріальних, часових, енергетичних, психічних тощо), задіяних задля досягнення таких результатів.

Тобто ефективність навчальної діяльності можна вважати відносною функціональною характеристикою її якості, що відображає спроможність того, хто навчається, досягати корисних (відповідних цілям та цінностям навчання) результатів з найменшими витратами (найнижчою ціною) психічної і фізичної енергії та часу.

Варто погодитись з Я. Плікус, яка стверджує, що ефективність навчальної діяльності залежить значною мірою від суб'єктивних чинників, які «можуть бути зведені або до проблеми мотивації, або до проблеми компетенції (сфера раціонального знання), або до проблеми психічного стану (сфера переживання)» [9, 143]

При цьому варто підкреслити, що важливу роль у досягненні високої ефективності навчання виконує емоційна сфера особистості та, зокрема, її емоційні переживання – форма «вияву значущого ставлення суб'єкта до об'єкта, ситуації, іншої людини, самої себе, ... даності нам нашого ставлення до того, що нас оточує», факту «нашого внутрішнього досвіду», в якому «знання про дійсність є невід'ємними від ставлення до неї» [4, 29], отже, специфічної психічної форми відображення дійсності, що реалізується з допомогою емоційно-почуттєвих феноменів, забезпечує певну якість ставлення особистості до реальних або уявних, наявних, минулих або майбутніх подій та позначається на її поведінці й діяльності.

Згідно з висновками Ф. Лерша, переживання виконує виключно важливу функцію у діалозі людини зі світом – воно об'єднує в собі взаємозалежні душевні процеси сприйняття та орієнтації у світі, пробудження емоцій, прагнень і бажань, вироблення відповіді на його впливи [6, 95].

Тобто, як стверджує С. Максименко, переживання є своєрідним містком між усвідомлюваними й неусвідомлюваними процесами і «виступає як доведення стану до свідомості людини» [7, 408].

Як відомо, навчальний процес в освітньому закладі завжди супроводжується низкою емоціогенних ситуацій, пов'язаних як зі змістом дидактичного матеріалу, так і з організаційними умовами та індивідуальними особливостями емоційного реагування його учасників. [11, 37]. При цьому, згідно з твердженням Л. Рожиної, різноманітні емоційні переживання, які виникають у ході учіння «можуть детермінувати виникнення почуття нескінченності пізнання і почуття нестачі, обмеженості власного знання, задоволення від успішного обігу та завершення мисленнєвої діяльності, примноження особистісних досягнень і розчарування в ситуації недостатньої продуктивності навчально-пізнавальної діяльності, її низької оцінки і самооцінки, радість від можливості і здатності індивідуальним чином демонструвати свої навчальні досягнення ...» [10, 24].

Відтак, як слушно зазначає автор, емотивний компонент навчання є обов'язковою умовою його успішності, оскільки переживання позитивної модальності, які виникають у ході цього процесу, виступають значущим стимулом до пошуків нового і нерозкритого в досліджуваних об'єктах, до виникнення прагнення досягти подальшого успіху, викликати подив у захоплення з боку інших [10, 24].

Тобто, як вважає О. Чебикін, емоційна регуляція навчальної діяльності реалізується внаслідок відображення співвідношення між зовнішніми мотивами успіху або неуспіху в учінні, між внутрішніми мотивами і кінцевим результатом (продуктом) учіння та між, власне, внутрішніми мотивами. Згідно з висновками автора, завдяки переживанню задоволення або незадоволення, впевненості або сумніву активізуються механізми емоційного підкріплення, емоційного спонукання до цілі, емоційного наведення на досягнення цілі, емоційної оцінки результатів діяльності [11, 31].

У зазначеному контексті викликає неабиякий інтерес думка С. Максименка, котрий надає важливого детермінуючого значення переживанню особистістю нужди, яку вважає джерелом життя загалом і учіння зокрема. Підкреслюючи особливу роль цього феномена як центрального компонента творення внутрішнього світу особистості, дослідник зазначає, що

упродовж такого переживання «... я його означаю і визнаю, відкриваю і відкриваюсь, змінюю і змінююсь, і це й є створення мною внутрішнього світу – себе» [7, 427].

Теза про детермінуючий вплив емоційних переживань на результати навчальної діяльності отримала відображення в поглядах В. Гузя, Н. Гузь, О. Кормило. Так, наприклад, В. Гузь і Н. Гузь вважають його основним (емоційно-оцінним) компонентом ставлення особистості до навчальної діяльності [1, 254]. Як переконує О. Кормило, «учіння через переживання нерідко буває ефективнішим ніж «сухе» засвоєння фактів. Ми не просто реагуємо на ті чи інші подразники, ми пізнаємо їх через відчуття і сприймання, орієнтуючись на значення для нас цих подразників, відчуваючи при цьому задоволення чи незадоволення, яке спонукає до подальших дій» [5, 149-150].

Водночас з огляду на особливу роль переживання у детермінації ефективності учіння дослідники (І. Імедадзе, З. Карпенко, Л. Мітіна) розглядають зазначений феномен у контексті взаємозв'язку з мотивацією цієї діяльності.

Як переконує З. Карпенко, афективний чинник виконує надзвичайно важливу смислоутворювальну спонукально-стимулюючу функцію у диспозиційній саморегуляції особистості, що полягає у збудженні потреби та породженні спонукально-енергетичного заряду у вигляді мотиву діяльності [3, 41]. А з погляду І. Імедадзе, мотив власне і є переживанням «суб'єктивної цінності поведінки, взятої в цілому, – в її ситуаційних і потребних компонентах» [2, 92].

Відповідно слушним є висновок Л. Мітіної про те, що емоційні переживання, відображені в емоціях радості, інтересу, здивування, гніву, сорому, страху, страждання, здійснюють стимулюючий або гальмівний вплив на перебіг пізнавальних процесів, організують або дезорганізують мислення і діяльність [8, 7], допомагають або заважають долати труднощі, можуть бути джерелом або перепорою у пошуку розв'язання навчальних завдань, у самовихованні та самовдосконаленні особистості [8, 23-24].

Теоретичні погляди вчених щодо впливу емоційних переживань на ефективність навчальної діяльності особистості отримали підтвердження в констатувальному експериментальному дослідженні, проведеному в Рівненському державному гуманітарному університеті. Його учасниками стали 124 студенти спеціальності «Психологія».

До програми експерименту увійшли два блоки взаємодоповнюючих діагностичних методик: перший з них призначався для виконання завдань щодо дослідження ефективності навчальної діяльності студентів; другий – для вивчення їхніх емоційних переживань.

Ефективність навчальної діяльності студентів досліджувалась в результативному контексті за таким показником, як коефіцієнт засвоєння навчального матеріалу. З метою виявлення значень коефіцієнта засвоєння навчального матеріалу було проаналізовано успішність студентів за результатами семестрового контролю за формулою:

$$K = n/N, \text{ де}$$

n – кількість балів, отриманих студентом,

N – максимально можлива кількість балів.

Після проведення підрахунків було з'ясовано, що значення досліджуваного коефіцієнта є вищим за 0,7 (середнє значення 0,76), що свідчило про переважно достатній або середній рівень засвоєння навчального матеріалу.

Водночас на підставі аналізу даних стосовно результативності навчання за підсумками семестрового контролю було констатовано наявність студентів з низьким та середнім рівнями навчальних досягнень. Такими показниками визначались відповідно 9,7% та 32,3% учасників експерименту. Високого та достатнього рівня навчальних досягнень досягли відповідно 11,3% та 46,7% майбутніх психологів (рис.1).

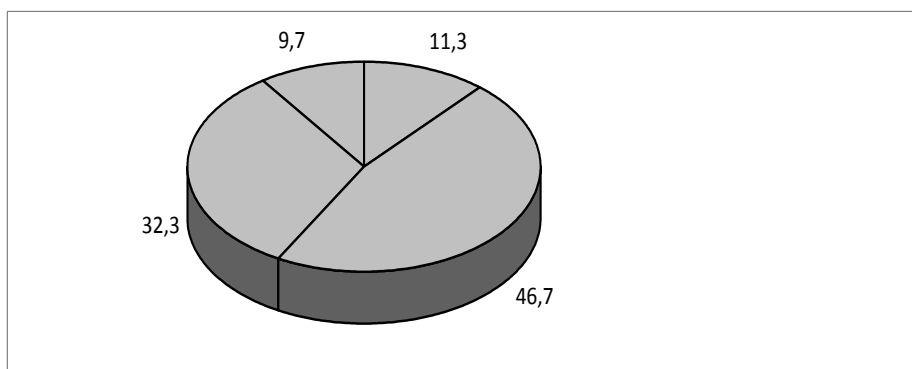

Рис.1. Розподіл студентів за рівнями навчальних досягнень

При цьому, як засвідчили результати, отримані з допомогою тесту-опитувальника Л. Міщенко, певна частина учасників експерименту (36,5%) не отримували задоволення від навчальної діяльності. Проте ставлення до навчальної діяльності переважної частини студентів (62,1%) було переважно позитивним (оцінювалось характеристикою «в межах норми»), а 1,6% з них були цілковито задоволені обставинами навчання.

Водночас у ході дослідно-експериментальної роботи вивчались актуальні емоційні переживання студентів, для чого були застосовані методика діагностики типу емоційної реакції на вплив стимулів навколишнього середовища (В. Бойко), чотирьохкомпонентний емоційний опитувальник (Л. Рабінович), самооціночний тест «Характеристика емоційності» (Є. Льїн).

Перша із зазначених психодіагностичних методик дала змогу з'ясувати домінуючий знак емоційних переживань та констатувати налаштованість емоційної сфери переважно на: а) позитивні стимули, що в цілому зводилось до превалювання позитивних переживань (ейфоричної активності) у 49,2% респондентів; б) негативні стимули, що призводило до домінування негативних переживань (дисфоричної активності) у 10,5% студентів; в) амбівалентні стимули (рефрактерної активності) у 40,3% учасників експерименту.

З допомогою чотирьохкомпонентного емоційного опитувальника були виявлені рівні вираженості у майбутніх психологів емоційних станів радості, гніву, страху, печалі (табл. 1).

Таблиця 1.

Дослідно-експериментальні дані щодо рівнів вираженості домінуючих емоційних станів, %

Рівні вираженості емоційних станів	Модальність переживання емоційних станів			
	радість	гнів	страх	печаль
високий	46,7	59,7	54,0	43,5
середній	15,3	7,3	14,5	17,7
низький	37,1	33,0	30,5	38,8

Як видно з табл. 1, домінуючими за рівнем вираженості в емоційній сфері студентів виявились:

- переживання гніву – негативного стеничного емоційного стану, що виникав внаслідок появи серйозних перешкод у задоволенні потреб і реалізувався у формі афекту. Переживання гніву, яке супроводжувалось високим рівнем напруження та імпульсивності, викликало короткочасне піднесення життєвих сил та створювало відчуття активності, досягало найвищого рівня у 59,7% респондентів;

- переживання страху – негативного емоційного стану стеничного або астеничного характеру, який виникав за наявності уявної чи реальної загрози для благополуччя і викликав відчуття невпевненості та незахищеності. Зазначене переживання досягало високого рівня вираженості у 54,0% учасників експерименту.

При цьому переживання найбільш позитивного стеничного стану радості було виявлено на високому рівні вираженості у дещо меншій частині молодих людей (46,7%). Найнижчі значення за вираженістю серед досліджуваних емоційних станів були констатовані відносно переживання астеничного негативно спрямованого емоційного стану печалі – високий рівень його вираженості був зафіксований у 43,5% майбутніх психологів.

Використання самооціночного тесту «Характеристика емоційності» уможливило визначення середніх арифметичних оцінок рівнів вираженості характеристик емоційної збудливості (3,8), інтенсивності емоцій (5,5), стійкості емоцій (3,3) та констатувати наявність негативного впливу емоцій на діяльність і спілкування (4,1).

Кореляційний аналіз (при ступені свободи $df=300$, рівні значимості $p \leq 0,05$ та критичному значенні $r=0,124$), проведений за підсумками проведеного психодіагностичного дослідження, дав змогу виявити наявність впливу емоційних феноменів на ефективність навчальної діяльності студентів (коефіцієнт засвоєння навчального матеріалу) (табл. 2).

Таблиця 2.

**Кореляційна взаємозалежність коефіцієнту засвоєння
навчального матеріалу та емоційних феноменів**

Характеристики емоційних переживань	Коефіцієнт кореляції
Задоволеність навчальною діяльністю	0,1555
Радість	0,0504
Гнів	-0,0290
Страх	-0,0516
Печаль	-0,0594
Емоційна збудливість	-0,0393
Інтенсивність емоцій	-0,1420
Тривалість емоцій	-0,2156
Негативний вплив емоцій на ефективність діяльності та спілкування	-0,0632
Реагування на негативні стимули:	
Ейфорична реакція	0,0887
Рефрактерна реакція	-0,0636
Дисфорична реакція	-0,0519
Реагування на амбівалентні стимули:	
Ейфорична реакція	0,0953
Рефрактерна реакція	-0,0406
Дисфорична реакція	-0,1110
Реагування на позитивні стимули:	
Ейфорична реакція	-0,1008
Рефрактерна реакція	0,1001
Дисфорична реакція	0,0473

Виявлена кореляційна залежність полягає у зумовленості позитивних показників засвоєння навчального матеріалу від рівня задоволеності студентів навчальною діяльністю, переживання радості. Крім того, зазначені показники можуть підвищитись за умов зниження рівнів гніву, страху і печалі, інтенсивності та тривалості емоцій, підвищення рівня ейфоричної реакції та зниження рівня рефракторної реакції та амбівалентні стимули, підвищення рівня ейфоричної реакції та зниження рівня рефрактерної реакції на позитивні стимули.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, є підстави стверджувати, що емоційні переживання є істотним фактором впливу на ефективність навчальної діяльності студентів. Отримані результати експериментального дослідження спонукають до висновку про наявність потреби в розробленні корекційної програми з метою

підвищення такої ефективності через вплив на емоційну сферу студентів та оптимізацію їхніх емоційних переживань.

Список використаних джерел

1. Гузь Н.В. Вивчення мотивів учбової діяльності як важливої складової ставлення молодших школярів до навчання / Н.В. Гузь, В.В. Гузь // *Наук. вісник Мелітопольського держ. пед. ун-ту. Сер. : Педагогіка.* – 2011. – № 7. – С. 254–252.
2. Имедадзе И.В. Проблемы полимотивации поведения / И.В. Имедадзе // *Вопр. психологии.* – 1984. – № 6. – С. 87–93.
3. Карпенко З. Предмет і метод аксіопсихології особистості / З. Карпенко // *Психологія і суспільство : Український теоретико-методологіч. соціогуманіт. часопис.* – 2009. – № 1 (34). – С. 36–62.
4. Кириленко Т.С. Пошук гармонії: емоційні переживання та стани особистості (вчинкові-орієнтований підхід) : монографія / Т.С. Кириленко. – К. : Видавничо-поліграфіч. центр «Київський університет», 2004. – 100 с.
5. Кормило О. Теоретико-методичні засади оптимізації мотивації учіння молодших школярів / О. Кормило / *Психологія особистості.* – 2010. – № 1. – С. 145–153.
6. Лерш Ф. Розуміння особи у психології / Ф. Лерш // *Гуманістичні підходи в західній психології ХХ ст.* – К. : Пульсари, 2001. – С. 93–121.
7. Максименко С.Д. Психологія учіння людини: генетико-моделюючий підхід / С. Д. Максименко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2013. – 592 с.
8. Митина Л.М. Психологія професійного розвитку учителя : учеб.-методич. пособие / Л.М. Митина. – М. : Флинта ; Моск. психолого-социальный ин-т, 1998. – 200 с.
9. Плікус Я.О. Проблема регуляції психічних станів студентів у навчальному процесі / Я.О. Плікус // *Вісник Харківського нац. пед. ун-ту ім. Г.С. Сковороди. Сер. : Психологія.* – 2011. – Вип. 38. – С. 142–150.
10. Рожина Л.Н. Эмоциональная регуляция учебно-познавательной деятельности студентов / Л.Н. Рожина // *Весті БДПУ. Сер. 1.* – 2015. – № 1. – С. 20–25.
11. Чебыкин А.Я. Эмоциональная регуляция учебно-познавательной деятельности / А.Я. Чебыкин / АН СССР ; О-во психологов СССР. – Одесса, 1992. – 168 с.

References

1. Huz N.V. Vyvchennia motyviv uchbovoi diialnosti yak vazhlyvoi skladovoi stavlennia molodshykh shkoliariv do navchannia / N.V. Huz, V.V. Huz // *Nauk. visnyk Melitopolskoho derzh. ped. un-tu. Ser. : Pedagogika.* – 2011. – № 7. – S. 254–252.
2. Ymedadze Y.V. Problemy polymotyvatyuy povedeniya / Y.V. Ymedadze // *Voпр. psykholohyy.* – 1984. – № 6. – S. 87–93.
3. Karpenko Z. Predmet i metod aksiopsykholohii osobystosti / Z. Karpenko // *Psykhologhiia i suspilstvo : Ukrainskyi teoretyko-metodolohich. sotsiohumanit. chasopys.* – 2009. – № 1 (34). – S. 36–62.
4. Kyrylenko T.S. Poshuk harmonii: emotsiini perezhyvannia ta stany osobystosti (vchynkovi-oriientovanyi pidkhid) : monohrafiia / T.S. Kyrylenko. – K. : Vydavnycho-polihafich. tsentr «Kyivskyi universytet», 2004. – 100 s.
5. Kormylo O. Teoretyko-metodychni zasady optymizatsii motyvatsii uchinnia molodshykh shkoliariv / O. Kormylo / *Psykhologhiia osobystosti.* – 2010. – № 1. – S. 145–153.
6. Lersh F. Rozuminnia osoby u psykholohii / F. Lersh // *Humanistychni pidkhody v zakhidnii psykholohii KhKh st.* – K. : Pulsary, 2001. – S. 93–121.
7. Maksymenko S.D. Psykhologhiia uchinnia liudyny: henetyko-modeliuiuchy pidkhid / S.D. Maksymenko. – K. : Vydavnychi Dim «Slovo», 2013. – 592 s.
8. Mytna L.M. Psykhologhiia professyonalnoho razvytia uchytelia : ucheb.-metodych. posobye / L.M. Mytna. – M. : Flynta ; Mosk. psykholoho-sotsyalnyi un-t, 1998. – 200 s.

9. Plikus Ya.O. Problema rehuliatcii psykhichnykh staniv studentiv u navchalnomu protsesi /Ja.O. Plikus // Visnyk Kharkivskoho nats. ped. un-tu im. H.S. Skovorody. Ser. : Psykholohiia. – 2011. – Vyp. 38. – S. 142–150.
10. Rozhyrna L.N. Emotsionalnaia rehuliatciia uchebno-poznavatelnoi deiatelnosti studentov / L.N. Rozhyrna // Vestsi BDPU. Ser. 1. – 2015.– № 1. – S. 20–25.
11. Chebikyn A.I. Problema emotsionalnoi rehuliatciy uchebno-poznavatelnoi deiatelnosti uchashchysia / A.I. Chebikyn // Vopr.psykhol. – 1986. – № 6. – S. 42–47.

O. Dzhezhera. EMOTIONAL EXPERIENCES AS THE FACTOR FOR THE EFFECTIVENESS OF LEARNING ACTIVITIES OF STUDENTS/

The article substantiates the determining influence emotional experiences on the effectiveness of learning activities of students. Presented understanding the essence of the author of efficiency of educational activities of students as relative functional properties quality of their work, which reflects the ability to achieve useful (relevant goals and values) results at the lowest cost (lowest cost) mental and physical energy and time.

It is proved that the value of this ratio is largely dependent on the characteristics of emotional regulation and in particular the content of emotional experiences individual - forms of display significant student relationship to the learning activities forms of display significant relationship to student learning activities and related situations, to others and to himself as a subject of learning, since the learning process at educational institutions is always accompanied by a number of emotiogenic situations involving as an the content didactic material and with organizational conditions and individual characteristics of the emotional response of participants.

The results of the experimental proving that emotional experiences is a significant factor in of both direct and indirect impact on the effectiveness of learning activities, implemented through its motivational-semantic and functional aspects.

Is outlined prospects of further research is to find opportunities to enhance efficiency of educational of students by optimizing their emotional experiences.

Keywords: *students, students learning activities, the effectiveness of learning activities of students, emotional sphere, emotions, feelings, emotional experience, factor, determination.*

УДК 37.013(477)

О. В. КАМІНСЬКА

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

В статті аналізуються психологічні особливості обдарованих дітей, визначаються найбільш ефективні підходи при роботі вчителя з обдарованими учнями, умови, що сприяють розвитку обдарованості. Звертається увага на необхідність вчасної та диференційованої діагностики типу обдарованості, створення оптимального мотиваційного фону, сприятливого для ефективного засвоєння того чи іншого виду діяльності. Підкреслюється необхідність здійснення психологічного супроводу обдарованих дітей, а також надання необхідних рекомендацій педагогам, що з ними працюють. Визначено вплив педагога на розвиток обдарованості учнів, сукупність якостей, якими він повинен володіти.

Ключові слова: *обдарованість, креативність, творчість, здібності, задатки, розвивальне навчання, гуманістично орієнтований підхід, психологічний супровід.*

В статье анализируются психологические особенности одаренных детей, определяются наиболее эффективные подходы при работе учителя с одаренными учениками, условия, способствующие развитию одаренности. Обращается внимание на необходимость своевременной и дифференцированной диагностики типа одаренности, создание оптимального мотивационного фона, благоприятного для эффективного усвоения того или иного вида деятельности. Подчеркивается необходимость психологического

З М І С Т

Павелків Р. В. Вікові особливості морального розвитку молодшого школяра.....	5
Абсаямова Л. М. Якість життя та харчова поведінка невротично хворих людей.....	12
Артемова О. І., Хупавцева Н. О. Психологічні фактори розвитку креативності особистості майбутнього психолога.....	18
Безлюдна В. І., Корчакова Н. В., Осмак Л. П. Використання дітьми непрямой агресії.....	24
Борейчук І.О., Назаревич В.В., Шарак Д. Функції фотографії як психологічного тригера.....	29
Гріньова О. М. Психологічні особливості становлення етнічної ідентичності особистості пізнього юнацького віку.....	35
Джеджеря О. В. Емоційні переживання як чинник ефективності навчальної діяльності студентів.....	41
Камінська О. В. Психологічні особливості роботи вчителя з обдарованими дітьми.....	48
Клочек Л. В. Цінісне самоставлення вчителя як конструкт емоційно-ціннісної складової соціальної справедливості у педагогічній взаємодії.....	54
Корчакова Н. В. Розвиток просоціальної особистості та рівні її функціонування.....	60
Кочергіна І. А. Спрямованність саморегуляції жінок при психологічному насильстві з боку родини.....	67
Кулакова Л.М., Кулаков Р.С. Психологічні особливості формування моральних цінностей у молодшому шкільному віці в умовах навчальної діяльності.....	76
Лісова Л.І. Характеристика навчальної діяльності молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення у процесі розв'язування арифметичних задач.....	84
Лохвицька Л.В. Особистісно-деонтологічний підхід у моральному вихованні дошкільників: сучасні виміри психологічної науки.....	90
Павелків О.М. Формування у старшокласників інтересу до професій економіки та бізнесу під час вивчення математики.....	97
Петренко О.Б. Проблеми педагогічної психології і педагогіки у творчій спадщині В.М. Бехтерева.....	105
Сивик Г.Є. Особливості психологічної допомоги при моторній афазії.....	111
Сидорович О.І. Модель професійної самосвідомості майбутнього дефектолога.....	117
Ставицька О.Г., Ставицький Д.О. Психологічні особливості ціннісно-сислової сфери сучасних студентів-психологів.....	125
Ставицький О.О., Гіль Т.А. Емпіричне дослідження психологічних особливостей самовизначення підлітків.....	132
Ставицький О.О., Сигін І.М. Емпірико-діагностичний аналіз психологічної готовності студентів до створення сім'ї.....	139
Созонюк О.С. Теоретичний аналіз проблеми особистісних дформацій молоді умовах економічної кризи.....	146
Хомич І. С. Мотиваційний компонент психологічної готовності до навчання у школі.....	153
Відомості про авторів	160

Наукове видання

ПСИХОЛОГІЯ: РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник наукових праць

Випуск 9

Упорядники:
проф. **Павелків Р. В.**, доц. **Корчакова Н. В.**

Науково-бібліографічне редагування:
наукова бібліотека РДГУ

Підписано до друку 30.10.2017 р.

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 13,4. Замовлення № 27042015 Наклад 300

м. Рівне, вул.16 Липня, 38;тел./факс (0362)62-03-97
e-mail:oberegi97@ukr.net

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
ДК №270 від 07.12.2000 р.

Надруковано в друкарні видавництва «Волинські обереги».

П - 86 **Психологія: реальність і перспективи:** зб. наук. пр. Вип. 9 / упоряд.:
Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова ; ред. кол. : Р. В. Павелків, В. І. Безлюдна,
Н. В. Корчакова. – Рівне : РДГУ, 2017. – 164 с.

УДК 159.9+316.6

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2017